

პასუხად ბ. ზ.დგებუაძეს

"კრიტიკის კრიტიკა ანუ, როგორც იტყვიან, კრიტიკის დაწერა არ განმიზრახავს" (ვაჟა-ფშაველა). ხომ შეიძლება ავტორი ეთანხმებოდეს კრიტიკოსს რომელიმე პუნქტში მაინც. ამას გარდა, ყოველი კრიტიკა აზრის განვრცობა-განვითარების საბაზი უნდა იყოს. ამ მიზნით დაიწერა ეს წერილიც პასუხად ბ. ზ.დგებუაძის წერილისა "თამაში ყალბი მარგალიტებით" ("არილი", №7, 2000). უნდა ვაღიარო, რომ ჩემი კრიტიკოსი ბ-ნი ზ.დგებუაძე არსებითად მართალია, როცა "ქებაის" ლინგვისტურ ესქატოლოგიაზე უარყოფითად და ერთგვარი გაღიზიანებითაც კი ლაპარაკობს. თუმცა მისი კატეგორიულობა და ამ ტექსტის ჩათვლა "ყალბ მარგალიტად" არ უნდა იყოს მთლად მართებული. ტექსტი არსებობს, ის შეტანილია მათე საუკუნის ხელნაწერში და, გინდა თუ არა, ქართული აზროვნების კუთვნილებაა. ის ზრუნვას და გაგებას მოითხოვს და არა ხელაღებით უკუგდებას. საჭიროა ტექსტის დადგენა და მერე სწორი პერმენევიტიკა რომ თანამედროვე მკითხველში გაუგებრობა არ გამოიწვიოს. უნდა აღინიშნოს, რომ ბ. ზ.დგებუაძე პირველია, ვინც გაბედა და "ქებაის" "აპოკალიფსური აბსურდი" უწოდა. მაგრამ ყოველი თვალსაზრისი, რაც უნდა უნიადაგო და აბსურდული იყოს ან ასეთად მოგვეჩვენოს, გასათვალისწინებელია, თუნდაც მოაზროვნე თუ მოფიქრალი საზოგადოების მენტალიტეტის შესასწავლად.

ძნელია, არ დავეთანხმოთ კრიტიკოსს იმაში, რომ ქრისტიანული თვალსაზრისით უცნაურია მეორედ მოსული მაცხოვრისთვის რომელიმე ემპირიული ენის მიწერა. დავუმატებ ჩემს მოსაზრებებს. ქრისტემ ენა არამეულად აიღვა, მაგრამ მისი მოძღვრება ბერძნულად გაცხადდა მთელი იმდროინდელი კულტურული სამყაროს ფარგლებში, რომლებიც ალექსანდრე მაკედონელის ნებამ შექმნა. ბერძნული გახდა კულტურის ენა და წარმატებით გაუწია მეტოქეობა სხვა ენებს, მათ შორის არამეულს, რომელიც იესო ქრისტეს მშობლიური ენა იყო. თუმცა ეს იმას არ ნიშნავს, რომ სიტყვები "მე ვარ ანი და ჰოე, პირველი და უკანასკნელი, დასაბამი და დასასრული" ან "ჰე, მოვალ ადრე" - და კიდევ სხვანი, რომლებიც იოანე ღვთისმეტყველმა ბერძნულად ჩაწერა "გამოცხადების" ტექსტში, მაცხოვრის პირით ბერძნულადვე "ნაკარნახევად" წარმოვიდგინოთ და მოველოდეთ, რომ მეორედ მოსვლისას უკანასკნელ მხილებას ამავე ენაზე მოვისმენთ. ასეთი რწმენით არც ერთი ხალხი არ შეუდგებოდა წმიდა წერილის საკუთარ ენაზე თარგმნას და მის ერთადერთ ენად ბერძნულს დატოვებდა.

პრობლემატურია საკითხი იმის შესახებ, თუ რა ენაზე ელაპარაკებოდა ღმერთი მოსეს ან იუდა-ისრაელის წინასწარმეტყველთ, რომლებიც ებრაულად აქვეყნებდნენ უფლის სიტყვას. მრწამსში სულიწმიდაზე ნათქვამია, რომ იგი "იტყოდა (მეტყველებდა) წინასწარმეტყველთა მიერ", მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ სულიწმიდა ებრაულ ენაზე ელაპარაკებოდა მათ. ებრაული ენა ისევე, როგორც სხვა ვერბალური ენა, ადამიანთა საარტიკულაციო ორგანოებს მისადაგებული ენაა და ფიქრი იმაზე, რომ უსხეულო სული რომელიმე კაცობრივ წარმავალ ენაზე მეტყველებდა ან მომავალში იმეტყველებს, რბილად რომ ვთქვათ, გაუგებრობაა. ცხადია, ებრაელი წინასწარმეტყველი სულიწმიდის შთაგონებას ებრაულად აღიქვამდა, როგორც თავის ენაზე უნდა აღექვა იგივე შთაგონება ნებისმიერი ხალხის წინასწარმეტყველს, თუ კი უფალი ამ ხალხში გამოცხადებას მოინდომებდა. გამოცხადების ენა, შეიძლება ითქვას, არის ზე-ენა, რომელიც დაცემულ წუთისოფელში ანუ სამოთხის გარეთ ემპირიულ ენებად არის განშტოებული.

მეორედ მოსვლა, როგორც ვიცით, შობისგან განსხვავებულად მოხდება. ქრისტე ღრუბლებზე მოდის, ის ახალი ადამია და მისი ენაც კაცობრიობის განახლებული ენა უნდა იყოს, რომელიც ყველა ხალხისთვის გასაგები იქნება. არსებობს მოსაზრებები ადამის ენაზე, როგორც ინტეგრალური კაცობრიობის ენაზე, რომელიც ადამიანის დაცემის შედეგად ყველა ქმნილებასთან ერთად დაეცა, "ტყავის სამოსელთან" ერთად "ტყავის ენად" გარდაიქმნა, ყოველ შემთხვევაში, ეს ის ენა აღარ იყო, რომლის მეშვეობითაც იგი ცხოველებს და ყოველ ქმნილებას სახელებს არქმევდა. მერე ის განშტოვდა ერთმანეთისგან გაუცხოებულ ენებად და ჟამთა სვლაში ძალზე დაშორდა თავის სათავეს. ენათა საბოლოო გაუცხოების შედეგს ბაბილონის გოდლის ეპიზოდი გვამცნობს. ენათა წარმოშობა აქ სასჯელის შედეგია, თუმცა ენობრივ (ანუ

კულტურულ) პლურალიზმს, გარდა მტრობამდე გაუცხოებისა ხალხებს შორის, თავისი დადებით მხარეც აქვს. ბაბილონის ამ ორომტრიალში ადამის ენა უკვალოდ არ დაკარგულა. შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ყველა ენა ინახავს ადამის პირველი ენის შორეულ ხატს, მათ შორის ქართულიც.

"ქებაის" პირველი წინადადების "დამარხულ არს ენაჲ ქართული დღემდე მეორედ მოსლვისა მისისა საწამებლად, რაჲთა ყოველსა ენასა ღმერთმა ამხილოს ამითა ენითა" ძირითადი აზრი უნდა იყოს ის, რომ ქართულ ენაში შენახულია ადამის ენა და რომ ის გაძლებს (შეინახება) წუთისოფლის დასასრულამდე და რომ ქართული ენის მატარებელი საკუთარ ენაზე მოისმენენ მხილებას, რომელიც ახალი ადამის და არა რომელიმე ქრისტიანი, თუნდაც გაბრწყინებული, ერის ენაზე იქნება გაცხადებული. ქართველი მოისმენს ქართულად, რუსი - რუსულად, ფრანგი - ფრანგულად და ა.შ. ყველა თავის ენაზე მოისმენს მხილებას, როგორც თავ-თავის ენაზე მოისმინეს მოციქულთა ქადაგება იერუსალიმში სხვადასხვა ქვეყნებიდან მოსულმა ებრაელებმა ქრისტეს აღდგომიდან ორმოცდამეათე დღეს. მეც ვფიქრობ ბ. ზღვებუაძის კვლახე, რომ "ქებაის" ავტორის ლინგვისტური მესიანიზმი (მესიანიზმის ახალი სახეობა!) ვერ უძლებს ვერავითარ კრიტიკას ქრისტიანული ანთროპოლოგიის თუ ესქატოლოგიის პოზიციიდან. სხვა პოზიცია "ქებაის" მიმართ ვერც იარსებებს, რადგან თავად ტექსტი ქრისტიანული წრეში შეიქმნა და ქრისტიანული ნიადაგიდანვე უნდა იქნას განხილული.

მაგრამ ვერ დავეთანხმები კრიტიკოსს ჰერმან ჰესეს რომანის იმ ადგილის ინტერპრეტაციაში, სადაც რომანისტი ლაპარაკობს ძველევგოპტური ტექსტების ვედურ ენაზე (და/ან პირიქით) თარგმნაზე. შესაძლოა, რომანის ავტორი ირონიულია ამ, ჩვენი კრიტიკოსის აზრით, უცნაური შემოქმედებითი პროცესის მიმართ, მაგრამ ჩვენ, როგორც მკითხველებს, შეგვიძლია არ გავიზიაროთ მისი ირონია, არამედ სრულიად საწინააღმდეგო განცდა აღვიძრავს. ეს განცდა ტრაგიკულის განცდაა. საერთო, მთელი რომანი შევიცარიელი მწერლისა ტრაგიკული ელფერის მატარებელია. აქ კულტურა, მისი აწმყო და მისი მომავალი, მისი ბედი საერთოდ ტრაგიკულად არის განცდილი.

შეიძლება შემთხვევით მომხდარიყო თუ განგებისეულად, ალბათ შემთხვევით, რომ ეს რომანი, რომელიც ერთგან სახელდებული იყო როგორც "თამაში რიოში მარგალიტებით", ახლა კი ბ. ზღვებუაძის შემოთავაზებულ ვარიანტს ენიჭება უპირატესობა ("თამაში ფუჭი მარგალიტებით"), შექმნილი ყოფილიყო მიწისძვრისგან დანგრეულ ტაშეენტში, სადაც რამდენიმე თვის მანძილზე მისი მყიდველი მძიმე საქმის გამო იმყოფებოდა. ტრაგიკული იყო თავად თემატური შეუსაბამობა რომანისა და იმ სინამდვილეს შორის, სადაც ხდებოდა ამ წიგნის კითხვა. ერთი მხრივ, ნანგრევები ქალაქისა და წუთისოფლის მტვერი, და ფუსფუსი; მეორე მხრივ, რაფინირებული თამაში, კულტურათა მეტალოგიური ერთიანობის (ს.ფრანკი) განცდა და წვდომა, რომელსაც არაფერი არ აკავშირებდა ნგრეულ სინამდვილესთან და რომელსაც არა მხოლოდ თამაშის სახე ჰქონდა მიღებული, არამედ გამოიხატა იმ წარმოუდგენელ შემოქმედებით ღვწაში, რაც ერთმანეთისგან სრულიად შეუთავსებელ კულტურათა ტექსტების ურთიერთგადაღვრაში მდგომარეობდა. თარგმნას სურდა ეტვირთა ორი კულტურის სინთეზი და არა მხოლოდ შინაარსული ინფორმაციების გადატან-გადმოტანა ერთი ენიდან მეორეზე. იმ ხანად არ მქონდა ენერგია, რომ ამ ნანგრევისა და კვლავ დასანგრევად შენებულის მტკივნეულ სინამდვილეში, არა მხოლოდ რომანისეულ კულტურის ესქატოლოგიაში, სადაც (იქაც და აქაც) მთელი არსებით ვიმყოფებოდი, სიმბოლურად გამოხატული საზრისი დამენახა. ერთადერთი რითაც ადამიანს შეეძლო აღფრთოვანებულიყო, ეს იყო არა შედეგი, არამედ პროცესი. ჰესე მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ მთავარი მართლაც პროცესი იყო - მის წარმოსახვით კასტალიაში თამაშის, ხოლო იმ რეალურ ქალაქში შენების სახით. არამც და არამც, როგორც ჩვენი კრიტიკოსი ფიქრობს, არ არის ერთ დონეზე განსახილველი იმ კასტალიის ჩვენთვის უცნაური მკვიდრის ამოცანა, მოეხდინა ფარაონული და ვედური სიტყვიერ-სულიერ კულტურათა ქორწილი მათი ურთიერთშეუღლება-შედწევით და ძველი ქართულიდან ლათინურ ენაზე ქრისტიანული კულტურის ტექსტის თარგმნა. პირველ შემთხვევაში ამოცანა ტრაგიკულია, შესაძლოა, იმთავითვე განწირული მარცხად, მეორე შემთხვევა ნაცნობთა შესხვედრად - ისინი ხომ ერთ ცივილიზაციაში იმყოფებიან. არის თუ არა ეს საჭირო, ეს სხვა საკითხია. ადამიანისთვის ძალზე მცირე რამ არის საჭირო და აუცილებელი, მაგრამ ამ წუთისოფელში ბევრი რამ არსებობს, რათა ბევრისგან მცირე მაინც გამოიწეროს. "უამრავი თიხაა მიწაში ჭურჭლის საკეთებლად, მაგრამ მცირედზე მცირეა მტვერი, საიდანაც ოქრო გამოდის. ასეთია ჩვენი წუთისოფლის საქმეც" (მე-3 ეზრა, 8:2).

ორიოდე სიტყვა ე.წ. "შეკვდარ ენებზე", რომელთაც ირონიულად იხსენიებს ჩვენი კრიტიკოსი. რას ნიშნავს ენის სიკვდილი? როგორც ჩანს, საბედისწეროდ თავსმოხვეულია პლემბურ-უტილიტარული თვალსაზრისი ენის ფენომენზე, თითქოს ენა განაღდა როგორც კომუნიკაციის საშუალება და დღესაც მისი ეს, როგორც ამბობენ, ინსტრუმენტალური ფუნქცია არის მთავარი. თავისთავად ცხადია, რომ ენა გაგებინების საშუალებაა, მაგრამ ერთ-ერთი და არა ერთადერთი, შესაძლოა, არცთუ სრულყოფილი. ამ ფუნქციით ენა მართლაც შეიძლება მოკვდეს და მომკვდარა კიდევ. მაგრამ ვინც ფიქრობს, რომ ამ წარმატალი ინსტრუმენტალიზმით ამოიწურება ენის საზრისი, ის ჯერ კიდევ ყოფიერების ფსკერზეა და ვერ გასცდენია მომხმარებლურ წარმოდგენას სამყაროზე და საკუთრივ ენაზე, პრიმიტიულ და ამავე დროს ქედმაღლურ დამოკიდებულებას მის გრამატიკაზე, რომელიც ამ სამყაროს გრამატიკის ხატია. ენა თავის უღრმეს საზრისში ადამიანური კოსმოსის შექმნისა და გამოსატვის საშუალებაა. ეს დაიწყო ადამმა, როცა ღვთის შთაგონებით ღვთის ქმნილებებს სახელებს არქმევდა. ენა მხოლოდ გამოყენებული იქნა კომუნიკაციის საშუალებად და ეს იყო დაცემა პირველქმნილი მდგომარეობიდან. კაცობრიობის კულტურაში არის ცდები ამ ინსტრუმენტალიზმის დაძლევისა. ვედების მაგალითზე დადასტურებულია არსებობა ისეთი მეტაფიზიკური ღონისა, სადაც ენა განუყოფელია იმ ცოდნისგან, რომელიც მას ჩვენამდე მოაქვს, და თვით ცოდნა სხვა არაფერი ყოფილა, თუ არა ენა (ვტობორთვი) და ის ცოცხალია, სანამ კაცობრიობაში მისი გამგები, თუნდაც ერთი ადამიანი, არსებობს. მომხმარებლური თვალსაზრისით, ენა თითქოს მაშინ არის ცოცხალი, როცა ვიღაც რაღაცას ლაპარაკობს, ვიღაც ვიღაცას ელაპარაკება, ვიღაცას ლანძღავს ან აქებს, რაღაცას ტყუის ან ამბობს მართალს მიმსგავსებულ ტყუილს, ვიღაც თავს იცავს, ვიღაცას თავს ესხმის, ვიღაც ჭორებს აგრცელებს და ა.შ. ყველაფერ ამას ის "შეკვდარი ენით" ვერ მოახერხებს.

"შეკვდარი ენა" მასების ამბოხის, მასობრივი კულტურის ნიშანია, რომელიც თანდათან ეუფლება იმ სფეროებს, რაზედაც მას ძველ ტრადიციულ საზოგადოებებში ხელი არ მიუწვდებოდა. და ამოა ძახილი, ეს უკვე არ ეხება ბ. ზ.დგებუაძეს: ნე სუპრა ცრეპიდამ სუთორ.